

Les xarxes socials i la salut

Al llarg de les darreres dècades, diferents estudis han demostrat una associació entre l'extensió i la qualitat de les relacions personals i una millor salut i longevitat (Cohen 1984, House 1988). Mentre que les evidències d'una associació entre l'aïllament social o la falta de relacions socials amb un risc elevat de morbiditat i mortalitat són nombroses, encara hi ha molts dubtes sobre els mecanismes a través dels quals les interaccions socials poden influir l'estat de salut. Entre els mecanismes invocats, s'han apuntat l'ajuda instrumental (per exemple, l'ajuda per anar a comprar un medicament o per cridar el metge) i l'efecte de les relacions socials sobre les actituds i conductes relacionades amb la salut (per exemple, encoratjant l'individu a fer exercici o a no fumar). A més, alguns estudis han pogut demostrar efectes fisiològics directes de la interacció social, amb una atenuació de l'estrès mesurable a través d'una disminució de les catecolamines i cortisol circulants (Seeman 1994). Les dificultats en la comprensió dels mecanismes implicats en aquesta relació impliquen també un cert grau de confusió en la mesura de les variables d'interacció social. En aquest sentit, s'ha distingit entre les xarxes socials (les persones amb les quals es conviu, els contactes amb familiars i amics, la participació amb associacions formals i informals i l'assistència regular a l'església) i el suport social, que representaria l'ajuda i el suport aportat per aquestes xarxes

socials: principalment el suport emocional, informatiu i material. D'aquestes dimensions s'han estudiat tant la disponibilitat com la seva adequació (Hanson 1989).

Per tal de conèixer en el nostre medi el grau de suport social entre la gent gran, i la seva relació amb la salut, s'ha portat a terme des de l'Institut Municipal de la Salut aquest estudi, basat en l'Enquesta de salut de Barcelona de l'any 1992 (ESB-92). Els seus objectius van ser la descripció del suport social i les variables associades en el moment de l'enquesta entre les persones de més de seixanta anys, i el seguiment periòdic d'aquestes persones per tal d'analitzar l'evolució del suport social i també la influència d'aquest en la salut.

Metodologia de l'estudi: l'Enquesta de salut de Barcelona (1992) i l'Enquesta de seguiment telefònic (1994)

Durant l'any 1992 es va realitzar l'Enquesta de salut de Barcelona amb una mostra de la població no institucionalitzada resident a Barcelona, on la unitat de mostreig era l'individu. El mostreig va ser realitzat en cinc estrats, obtinguts a partir de disset variables sociodemogràfiques de cada una de les seccions censals del Padró municipal d'habitants de la ciutat de l'any 1986. La grandària de la mostra va ser de 5.004 individus dels quals 1.169 persones eren més grans de seixanta anys, que representen les persones incloses en l'estudi.

Hi havia dos qüestionaris. Un qüestionari general, que estava dirigit a persones més grans de catorze anys, que recollia qüestions sobre morbiditat aguda i crònica, utilització de serveis sanitaris, estat de salut percebut, estudi dels estils i condicions de vida relacionades amb la salut, pràctiques preventives de la població i suport social, a més de les dades de tipus sociodemogràfic com l'edat, el gènere, el nivell educatiu, l'estat civil i tipus de convivència. Un segon qüestionari s'adreçava als menors de catorze anys i a les persones que per qualsevol motiu no podien respondre, i era, per tant, contestat per un familiar proper. Aquest qüestionari tenia pràcticament tots els apartats del qüestionari general a excepció de les relacionades amb l'estat de salut i el d'estudi dels estils de vida, pràctiques preventives i suport social. Com a variables de suport social en l'ESB-92 es van utilitzar d'una banda el nombre de persones a les quals poder recórrer per demanar un petit favor o resoldre un problema (xarxa social), i també el nombre de persones a les quals poder confiar algun problema personal (suport emocional).

Pel que fa al seguiment de la mostra, cada sis mesos es verifiquen les defuncions ocorregudes mitjançant consulta al registre de població. A més, cada dos anys es realitza un seguiment telefònic de la mostra. El primer seguiment telefònic es va realitzar l'any 1994. L'enquesta telefònica de seguiment tenia també dos qüestionaris. El qüestionari general era el que responien per-

sonalment les persones que eren localitzades entre les que havien contestat anteriorment l'ESB92, i constava dels següents apartats: morbiditat aguda i crònica, utilització de serveis sanitaris, estat de salut percebut, autocura i suport social, a més del tipus de convivència i estat civil. A més de les variables de suport social presents a l'ESB-92 (xarxa i suport emocional), s'hi van afegir tres preguntes demanant la freqüència d'assistència a l'església, a casals d'avis i a places o espais públics. L'altre qüestionari era per a persones incapacitades per respondre'l. En aquest cas, qui responia era també un familiar convenient, i contenia els mateixos apartats que el qüestionari general a excepció de l'estat de salut percebut i del suport social. Les enquestes telefòniques es van realitzar des de l'Institut Municipal de la Salut per personal prèviament entrenat.

En el seguiment telefònic, als dos anys es van localitzar 885 persones. En el període transcorregut s'havien produït 64 defuncions. Dels 220 restants, 107 no es van poder localitzar malgrat haver entrat en contacte amb algú a la llar. En altres 50 casos no es va poder establir contacte amb cap persona de la llar després d'un mínim de cinc intents, 30 havien canviat de domicili, 24 es van negar a contestar, set persones estaven incapacitades per respondre i no es va poder obtenir resposta de cap familiar, i dues persones estaven ingressades a l'hospital o residència en el moment de l'estudi.

Resultats

A la taula 1 hi ha la descripció de les característiques sociodemogràfiques per gènere. Cal destacar les diferències en la distribució de l'estat civil: un 43,4% de les dones són viudes, davant un 11,8%

dels homes. El nivell d'estudis és baix en el conjunt de la mostra (54,8% amb educació de primaris incomplets), essent més freqüent aquesta situació entre les dones (64,7%).

Respecte a les variables de suport social (taula 2), el 45% de la mostra de-

Taula 1
Característiques sociodemogràfiques de la mostra estudiada segons el gènere. Persones més grans de 60 anys de l'ESB 1992

	Total		Gènere			
			Homes		Dones	
	N	%	N	%	N	%
Edat						
60-64	309	26,5	140	27,6	169	25,8
65-69	306	26,3	143	28,1	163	24,8
70-74	228	19,6	97	19,1	131	20
75-79	170	14,6	71	14	99	15,1
80-84	91	7,8	35	6,9	56	8,5
Més de 85	60	5,2	22	4,3	38	5,8
Total	1.164	100	508	100	656	100
Estat civil						
Solter/a	91	7,8	25	4,9	66	10
Casat/da	714	61,1	419	82,3	295	44,8
Vidu/a	346	29,6	60	11,8	286	43,4
Separat/da						
Divorciat/da	17	1,5	5	1,0	12	1,8
Total	1.168	100	509	100	659	100
Classe social						
Clas. I-II	204	20,5	129	28,4	75	13,8
Clas. III	209	20,9	112	24,7	97	17,9
Clas. IV-V	584	58,6	213	46,9	371	68,3
Total	997	100	454	100	543	100
Nivell educatiu						
Pr. Incomplets	640	54,9	213	42	427	64,7
E. Primaris	274	23,5	132	26	142	21,5
E. Secundaris	151	12,9	90	17,8	61	9,2
E. Superiors	102	8,7	72	14,2	30	4,6
Total	1.167	100	507	100	660	100

Nota: els totals poden variar a causa del nombre diferent de respostes

claren tenir una xarxa social extensa (quatre o més persones a qui podrien demanar un favor), encara que un 11,2 % dels homes i un 9,4% de les dones declaren no tenir ningú. D'altra banda, el 49,9% dels homes i el 55,3% de les dones declaren tenir un suport emocional extens, enfront del 10,4% (d'homes i dones) que declaren no tenir ningú. En relació a la convivència, la distribució entre els dos gèneres és força diferent. D'una banda, hi ha el 82,3% dels homes que viuen en parella contra el 44,4% de les dones, i d'altra banda, viuen sols un 8,1% dels homes i un 28,3% de les dones.

La majoria dels individus no tenen necessitat d'ajuda per a la cura personal (93%) ni necessitat d'ajuda en la vida quotidiana (88%). En general, les dones declaren necessitar ajuda amb més freqüència que els homes. Pel que fa a l'estat de salut, els homes tenen millor percepció de la salut que no pas les dones. El 66,5% dels homes declaren percebre una molt bona o bona salut enfront del 53,6% de les dones.

A la taula 3 tenim la distribució de les variables sociodemogràfiques, suport social, estat de salut percebut i convivència segons la resposta obtinguda en l'enquesta de seguiment telefònic de 1994. S'hi distingeixen les pèrdues a causa de mortalitat de les ocorregudes per qualsevol altra causa.

En relació a la mortalitat hi ha diferències importants associades al gènere i, especialment, a l'edat. Entre les variables de relació social i convivència

Taula 2
Descripció de les variables de suport social i estat de salut percebut segons l'edat i el gènere. Persones més grans de 60 anys de l'ESB 1992

	Total		Homes		Dones	
	N	%	N	%	N	%
Grandària del suport social						
4 persones	485	45	209	45,2	276	44,9
3 o 2 persones	324	30,1	133	28,7	191	31,1
1 persona	159	14,7	69	14,9	90	14,6
Cap persona	110	10,2	52	11,2	58	9,4
Total	1.078	100	463	100	615	100
Suport emocional						
Extens	566	53	230	49,9	336	55,3
Restringit	391	36,6	183	39,7	208	34,3
Absent	111	10,4	48	10,4	63	10,4
Total	1.068	100	461	100	607	100
Necessita suport cura personal						
Sí	81	7	33	6,5	48	7,3
No	1081	93	474	93,5	607	92,7
Total	1.162	100	507	100	655	100
Necessita suport vida quotidiana						
Sí	140	12	45	8,8	95	14,5
No	1025	88	464	91,2	561	85,5
Total	1.165	100	509	100	656	100
Convivència						
Parella	469	40,2	257	50,7	212	32,2
Parella i fills	240	20,6	160	31,6	80	12,1
Fills i néts	148	12,7	27	5,3	121	18,4
Sol/a	227	19,5	41	8,1	186	28,3
Altres	81	7,0	22	4,3	59	9,0
Total	1165	100	507	100	658	100
Estat de salut percebut						
Molt bona/bona	656	59,2	320	66,5	336	53,6
Regular/dolenta/molt dolenta	452	40,2	161	33,5	291	46,4
Total	1108	100	481	100	627	100

Nota: els totals poden variar a causa del nombre diferent de respostes

destaca l'estat civil, amb una mortalitat mínima entre els casats (4,2%). També la xarxa social, amb una mortalitat mínima (4,5%) entre els que declaren tenir quatre

Taula 3
Evolució de la mostra del 1992 al 1994

	Total		Responen		No responen		Defunció	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Gènere								
Home	509	43,5	377	42,8	94	41,4	38	61,3
Dona	660	56,5	503	57,2	133	58,6	24	38,7
Total	1.169	100	880	100	227	100	62	100
Edat								
60-64	309	26,5	237	27,0	65	29,0	7	11,3
65-69	306	26,3	245	27,9	58	25,9	3	4,8
70-74	228	19,6	181	20,6	39	17,4	8	12,9
75-79	170	14,6	127	14,4	30	13,4	13	21,0
80-84	91	7,8	62	7,1	17	7,6	12	19,4
Més grans de 85	60	5,2	26	3,0	15	6,7	19	30,6
Total	1.164	100	878	100	224	100	62	100
Estat civil								
Solter/a	91	7,8	55	6,2	30	13,3	6	9,7
Casat/da	714	61,1	566	64,3	118	52,2	30	48,4
Vidu/a	346	29,6	246	28,0	74	32,7	26	41,9
Separat/da, Divorciat/da	17	1,5	13	1,5	4	1,8	0	0
Total	1.168	100	880	100	226	100	62	100
Nivell educatiu								
Prim. Incomplets	640	54,9	458	52,2	147	64,8	35	56,5
E. primaris	274	23,5	219	24,9	44	19,4	11	17,7
E. secundaris	151	12,9	114	13,0	26	11,4	11	17,7
E. superiors	102	8,7	87	9,9	10	4,4	5	8,1
Total	1.167	100	878	100	227	100	62	100
Classe social								
Clas. I-II	204	20,5	154	20,1	37	20,7	13	25,0
Clas. III	209	20,9	168	21,9	28	15,6	13	25,0
Clas. IV-V	584	58,6	444	58,0	114	63,7	26	50,0
Total	997	100	766	100	179	100	52	100
Grandària suport social								
4 o més persones	485	45,0	387	47,0	76	36,7	22	45,8
2 a 3 persones	324	30,1	250	30,4	63	30,4	11	22,9
1 persona	159	14,7	110	13,4	41	19,8	8	16,7
Cap persona	110	10,2	76	9,2	27	13,1	7	14,6
Total	1.078	100	823	100	207	100	48	100
Presència suport emocional								
Extens	566	53,0	442	54,2	103	50,7	21	42,8
Restringit	391	36,6	292	35,8	80	39,4	19	38,8
Absent	111	10,4	82	10,0	20	9,9	9	18,4
Total	1.068	100	816	100	203	100	49	100
Convivència								
Parella	469	40,2	367	41,8	81	35,8	21	33,9
Parella i fills	240	20,6	194	22,1	35	15,5	11	17,7
Fills i néts	148	12,7	114	13,0	18	8,0	16	25,8
Sols	227	19,5	148	16,9	69	30,5	10	16,1
Altres	81	7,0	54	6,2	23	10,2	4	6,5
Total	1.165	100	877	100	226	100	62	100
Estat de salut								
Molt bona	94	8,5	74	8,8	17	7,9	3	6
Bona	562	50,7	447	53,0	99	46,3	16	32
Regular	374	33,7	267	31,6	83	38,8	24	48
Dolenta	63	5,7	45	5,3	12	5,6	6	12
Molt dolenta	15	1,4	11	1,3	3	1,4	1	2
Total	1.108	100	844	100	214	100	50	100
Necessita suport cura personal								
Sí	81	7	45	5,1	15	6,7	21	34,4
No	1.081	93	832	94,9	209	93,3	40	65,6
Total	1.162	100	877	100	224	100	61	100
Necessita suport vida quotidiana								
Sí	140	12	81	9,2	31	13,8	28	45,2
No	1.025	88	797	90,8	194	86,2	34	54,8
Total	1.165	100	878	100	225	100	62	100

Nota: els totals poden variar a causa del nombre diferent de respostes

o més persones a les quals poder recórrer. Finalment, el suport emocional també es va relacionar amb la mortalitat, que va ser més baixa (3,7%) entre els que declaren tenir dues o més persones. D'altra banda, s'observa un excés de mortalitat entre els que viuen amb fills però sense la parella, i també en els que a l'ESB-92 declaraven tenir necessitat d'ajuda per a la cura personal o les activitats de la vida quotidiana.

Pel que fa a les respostes, un 19,4% d'individus no responen al qüestionari telefònic. En aquests casos hi ha una pèrdua de més persones solteres que de casades o vídues. L'excés de pèrdues també és produït en aquelles persones que van declarar en ESB-92, no tenir ningú o tenir una sola persona a qui poder demanar un favor. També les persones que van declarar viure soles o amb altres persones diferents de la parella o

els fills han estat més difícils de trobar en general que les que en 1992 vivien amb la parella o amb els fills. Finalment, hi ha un lleuger excés de pèrdues entre els que van afirmar necessitar suport per a la vida quotidiana.

El canvis en l'estat civil, situació de convivència i variables de suport social en les 885 persones que van poder ser localitzades telefònicament i van respondre al qüestionari el 1994 es descriuen a

Taula 4
Evolució del suport social de 1992 a 1994

	Homes				Dones			
	ESB 1992		ET 1994		ESB 1992		ET 1994	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Estat civil								
Solter/a	12	3,2	13	3,4	43	8,5	42	8,4
Casat/da	328	87	317	84,1	238	47,3	222	44,2
Vidu/a	33	8,7	41	10,9	213	42,4	227	45,2
Separat/da, Divorciat/da	4	1,1	6	1,6	9	1,8	11	2,2
Total	377	100	377	100	503	100	502	100
Grandària suport social								
4 o més persones	160	45,9	140	42,1	227	47,9	149	31,8
2 a 3 persones	103	29,5	58	17,4	147	31,0	86	18,4
1 persona	49	14,0	39	11,7	61	12,9	93	19,9
Cap persona	37	10,6	96	28,8	39	8,2	140	29,9
Total	349	100	333	100	474	100	468	100
Presència suport emocional								
Extens	177	51,2	230	68,9	265	56,4	302	64,4
Restringit	135	39,0	82	24,5	157	33,4	110	23,4
Absent	34	9,8	22	6,6	48	10,2	57	12,2
Total	346	100	334	100	470	100	469	100
Convivència								
Parella	200	53,2	211	56,0	167	33,3	156	31,1
Parella i fills	126	33,5	103	27,3	68	13,6	61	12,2
Fills i néts	17	4,5	18	4,8	97	19,4	84	16,7
Sol/a	23	6,1	29	7,7	125	25	152	30,3
Altres	10	2,7	16	4,2	44	8,8	49	9,8
Total	376	100	377	100	501	100	502	100

Nota: els totals poden variar a causa del nombre diferent de respostes

les taules 4 i 5, en funció del gènere i dels dos grans subgrups d'edat (menors o majors de 75 anys).

En relació al gènere (taula 4), s'observa un increment lleuger en l'estat de viduïtat, més gran en les dones que en els homes. Pel que fa a les variables de suport social (xarxa i suport emocional), s'observa un augment molt important en la proporció de persones que declaren no tenir ningú a qui demanar

ajuda, que passa en els homes del 10,6% al 28,8%. El mateix passa en les dones, en les quals la proporció passa del 8,2% al 29,9%. En els homes, la proporció que declara un suport extens no varia gaire (passa del 45,8% al 42%), mentre que en les dones baixa del 47,9% el 1992 al 31,8% el 1994.

Mentre que la xarxa social declarada ha disminuït, el suport emocional té un comportament invers. En aquest cas,

tant els homes com les dones afirmen tenir més suport emocional que no pas l'any 1992. Així, els homes passen de 51,2% a 68,9%, i les dones de 56,4% a 64,4% per suport emocional extens.

En la convivència, hi ha un comportament diferent per als homes i per a les dones. En el cas dels homes, disminueix la convivència amb parella i fills el 1994, i s'incrementa la convivència només amb la parella, o bé amb els fills i néts o bé sols. En les dones, es produeix un increment en la proporció que declaren viure soles, que passa d'un 25% el 1992 a un 30,3% el 1994, i disminueix la convivència en parella, amb parella i fills o amb els fills i néts.

En la taula 5 es descriu l'evolució de les variables de suport social, convivència i estat civil en els dos grans grups d'edat. En els dos rangs d'edat s'observa un augment de la viduïtat. També declaren tenir més suport emocional els dos grups, encara que cal tenir en compte que el percentatge d'individus que van declarar no tenir cap suport emocional en l'ESB 1992 no disminueix, i fins hi tot s'incrementa en el cas del grup de més edat. En la convivència, en tots dos casos s'incrementa la proporció que viuen sols, i disminueix la convivència amb parella i fills, i amb fills i néts.

Finalment, en les taules 6 i 7 es descriuen les variables de relació social que van ser incorporades al qüestionari telefònic de 1994 segons el gènere i el rang d'edat, respectivament. En conjunt, el 43% surt cada dia a la plaça o lloc cèntric del barri, un 53,1% dels homes i un

Taula 5
Evolució del suport social de 1992 a 1994 segons l'edat

	60 a 74 anys				Més grans de 75			
	ESB 1992		ET 1994		ESB 1992		ET 1994	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Estat civil								
Solter/a	45	6,8	45	6,8	10	4,6	10	4,7
Casat/da	465	70,1	447	67,5	101	47,0	92	42,8
Vidu/a	144	21,7	159	24,0	101	47,0	108	50,2
Separat/da, Divorciat/da	9	1,4	11	1,7	3	1,4	5	2,3
Total	663	100	662	100	215	100	215	100
Grandària suport social								
4 o més persones	305	48,6	235	37,8	81	42,0	53	29,8
2 a 3 persones	188	29,9	117	18,8	61	31,6	26	14,6
1 persona	78	12,4	96	15,5	32	16,6	36	20,2
Cap persona	57	9,1	173	27,9	19	9,8	63	35,4
Total	628	100	621	100	193	100	178	100
Presència suport emocional								
Extens	343	55,5	425	68,2	98	50,0	106	59,6
Restringit	217	35,1	142	22,8	75	38,3	50	28,1
Absent	58	9,4	56	9,0	23	11,7	22	12,3
Total	618	100	623	100	196	100	178	100
Convivència								
Parella	289	43,8	295	44,6	78	36,3	72	33,5
Parella i fills	172	26,1	147	22,2	22	10,2	17	7,9
Fills i néts	65	9,8	54	8,2	48	22,3	47	21,9
Sol/a	97	14,7	120	18,1	50	23,3	60	27,9
Altres	37	5,6	46	6,9	17	7,9	19	8,8
Total	660	100	662	100	215	100	215	100

Nota: els totals poden variar a causa del nombre diferent de respostes

Taula 6
Contactes socials segons el gènere

	Total		Home		Dona	
	N	%	N	%	N	%
Plaça o lloc cèntric del barri						
Mai	122	13,9	122	10,9	81	16,1
Almenys un cop per setmana	265	30,1	265	23,9	175	34,8
Gairebé cada dia o cada dia	493	56	493	65,2	247	49,1
Total	880	100	377	100	503	100
Llar del pensionista o centre de la tercera edat						
Mai	741	84,2	297	78,8	444	88,3
Almenys un cop per setmana	89	10,1	46	12,2	43	8,5
Gairebé cada dia o cada dia	50	5,7	34	9,0	16	3,2
Total	880	100	377	100	503	100
Parròquia , església o culte						
Mai	442	50,4	238	63,1	204	40,8
Menys d'un cop per setmana	87	9,9	37	9,8	50	10
Almenys un cop per setmana	348	39,7	102	27,1	246	49,2
Total	877	100	377	100	500	100

Nota: els totals poden variar a causa del nombre diferent de respostes

Taula 7
Contactes socials segons l'edat

	Total		60 a 74		Més gran de 75	
	N	%	N	%	N	%
Plaça o lloc cèntric del barri						
Mai	121	13,8	71	10,7	50	23,3
Almenys un cop per setmana	264	30,1	210	31,7	54	25,1
Gairebé cada dia o cada dia	493	56,1	382	57,6	111	51,6
Total	878	100	663	100	215	100
Llar del pensionista o centre de la tercera edat						
Mai	739	84,2	560	84,5	179	83,3
Almenys un cop per setmana	89	10,1	70	10,5	19	8,8
Gairebé cada dia o cada dia	50	5,7	33	5	17	7,9
Total	878	100	663	100	215	100
Parròquia, església o culte						
Mai	441	50,4	318	48,1	123	57,5
Menys d'un cop per setmana	87	9,9	74	11,2	13	6,1
Almenys un cop per setmana	347	39,7	269	40,7	78	36,4
Total	875	100	661	100	214	100

Nota: els totals poden variar a causa del nombre diferent de respostes

35,4% de les dones. En canvi, declaren anar alguna vegada a la llar del pensionista o centre de la tercera edat només un 15,8%, més els homes (21,2%) que les dones (11,7%). Declaren anar a l'església setmanalment el 32,4% dels homes i el 51,1% de les dones. Per rangs d'edat (taula 7), encara que no hi ha molta diferència entre la gent més jove i la gent més gran que surt cada dia (44,2% i 39,5%), sí que hi ha diferències en la gent que declara no sortir mai, un 10,7% en edats entre 60 i 74 anys i un 23,3% entre els més grans de 75 anys. Hi ha un 48% dels més joves que declaren no anar mai a l'església, parròquia o culte, per un 57,2% de la gent més grans. Hi ha un percentatge del 3,7% dels individus de més edat que va cada dia a l'església, parròquia o culte.

Conclusions

A l'hora de valorar els resultats de l'estudi, val la pena distingir entre la descripció de la mostra en l'ESB-92 i els resultats observats en la submostra seguida telefònicament. En l'anàlisi descriptiva destaca la diferència entre homes i dones pel que fa a l'estat percebut de salut, notablement pitjor entre les dones, i la situació de convivència, amb una proporció molt superior de dones vídues i que viuen soles en relació als homes. Malgrat això, no s'observen pràcticament diferències en relació a la xarxa social i al suport emocional, que es en general extens: només una proporció al voltant del 10% declara no tenir ningú

per demanar un petit favor o suport emocional.

Pel que fa a l'estudi de seguiment, destaca la reducció tan important en la xarxa social que es produeix, al mateix temps que el suport emocional declarat augmenta encara lleugerament. Les possibles explicacions a aquestes dades s'han d'analitzar amb molta precaució a causa, principalment, de l'efecte de les pèrdues per mortalitat i a d'altres factors que fan que els que responen no siguin representatius del conjunt. També s'ha de considerar l'efecte potencial del canvi de mètode, ja que s'estan comparant resultats obtinguts amb una entrevista individual al domicili (l'any 1992), amb respostes a un qüestionari telefònic tancat (l'any 1994). En aquest sentit, sembla poc probable que la reducció de la xarxa social sigui conseqüència d'una pèrdua selectiva de les persones més aïllades, ja que, al contrari, les persones que vivien soles l'any 1992 han estat les més difícils de localitzar l'any 1994. L'efecte del canvi de mètode no es pot descartar, i caldrà esperar un nou seguiment telefònic, que es realitzarà al llarg de l'any 1996, per verificar si en utilitzar el mateix mètode la declaració de suport social es manté estable. Mentrestant, cal ser molt prudent a l'hora de valorar aquesta davallada tan important de la xarxa social, i en

tot cas destacar que no afecta el grau de suport emocional percebut, que es manté estable o fins i tot augmenta una mica.

L'estudi també ha mostrat que una proporció molt important (més del 40%) de la mostra acudeix diàriament a la plaça o al lloc cèntric del barri, que representa probablement la principal forma de relació informal fora de la família, ja que només un 15% va amb certa regularitat als casals. L'assistència regular a l'església és, però, força elevada, amb prop d'un 40% que declaren anar-hi setmanalment.

Els resultats de l'estudi apunten a una associació entre la situació de convivència i el suport social i la mortalitat, que coincideix amb estudis anteriors fets en altres països, ja que s'ha trobat un excés de mortalitat entre les persones solteres, les que viuen soles i les que no tenen cap suport emocional. Caldrà, però, esperar un període més llarg per tal de confirmar aquestes dades i poder analitzar aquestes associacions amb un grau de fiabilitat més gran.

Els resultats de l'estudi, encara preliminars, poden permetre avançar en el coneixement dels mecanismes protectors del suport social entre la gent gran. En aquest sentit caldrà, en primer lloc, verificar i analitzar amb deteniment la

tendència cap a l'aïllament que s'ha observat en aquesta mostra, i fins a quin punt els resultats poden ser extrapolats al conjunt de les persones grans. D'altra banda, serà interessant poder estudiar en profunditat amb altres tècniques (per exemple, amb mètodes qualitius) una altra dada trobada en aquest estudi, com és el manteniment del suport emocional percebut malgrat la disminució de la xarxa social. També s'haurà d'analitzar el paper que pot jugar la xarxa familiar en aquest complex de relacions i d'interaccions. D'altra banda, l'estudi pot ajudar previsiblement a la definició de necessitats de recursos socials per la gent gran. Per continuar l'estudi caldrà, però, mantenir en el temps el seguiment de la mortalitat, continuar el seguiment periòdic de la xarxa social, i contrastar la situació de la xarxa social amb les relacions que es produeixen en el marc de la família. 🔑

Bibliografia

- Cohen S, Syme SL. Social support and health. Orlando, FL: Academic Press, 1984.
- Hanson BS, Isacson SO, Janzon L, Lindell SE. Social network and social support influence mortality in elderly men. The prospective population study of "Men born in 1914" of Malmö, Sweden. *Am J Epidemiol* 1989; 130: 100-111.
- House JS, Landis KR, Umberson D. Social relationship and health. *Science* 1988; 241: 540-545.
- Seeman TE, Berkman LF, Blazer D, Rowe JW. Social ties and support and neuroendocrine function: the MacArthur studies of successful aging. *Ann Behav Med* 1994; 16(2): 95-106.